

ETIKA EPIKURA

Dobi, v kateri je Epikur živel in deloval, je bila veličina grške polis le še spomin. Tudi novo nastala svetovna monarhija Aleksandra Makedonskega je bila že v razpadanju. Plametele pa so neprestane borbe diadohov za nasledstvo in oblast in z njimi je bilo združeno pustošenje zemlje, pomanjkanje na eni strani, pohlep po denarju in kopičenje premoženja na drugi, kar je imelo za nasledek ostra notranja trenja¹⁾. Bili so burni časi, ki so porajali različne težnje po odmaknitvi tedanjega človeka od obdajajoče ga stvarnosti. Ker je bila uničena za Grka idealna oblika skupnosti, grška polis, ni bilo več prejšnjega ideala grške vzgoje, niti zanimanja za socialna in politična vprašanja. Iz podobnih vzrokov nastajajo v 3. in 2. stoletju helenistične utopije: idealno življenje prikazujejo v neki „deželi blaženih“, ki jo je fabula pomaknila v zelo oddaljene, neznane kraje (prim. Euhēmeros—Diodor 5 B 40 ss; Jambulos—Diodor II 55 s; Theopompos—Aelian III 18 s). Ko so ljudje začeli uvidevati, da take dežele v izkustvu ne bodo našli, so jo preložili v onostranstvo. Živa potreba po opori v življenju je tedaj rodila novo filozofijo, zakaj verstvo ni imelo moči, da bi dajalo smernice za življenje. Seveda se filozofija te dobe ni več ukvarjala s problematiko predsokratikov, niti s teorijami Platona in Aristotela, postala je predvsem umetnost življenja in šla je za tem, da pokaže pot, kako more človek doseči svoj notranji mir, svojo srečo. V tej, zavaljo propadajočega družbenega reda nespokojni dobi so skušali priboriti spokojnost vsaj sebi in ožjemu krogu somišljenikov. Tu korenini individualizem nekaterih pozikusov etike tedanje dobe; sem spada zlasti Epikur s svojo šolo in skeptiki. Drugačno pot so šli stoiki. Ustanovitelj te šole je bil po polji Grk, ni ga težil propad prejšnje demokratične državne ureditve, njena prejšnja veličina. Pred svojim prihodom

¹⁾ Epikurovo dobo označujejo podrobneje sledeče letnice: 1. 338 bitka pri Haironeji in propad samostojnosti grških držav, Epikur je bil tedaj 4 leta star; 338-7 korintska zveza; 336 smrt Filipa Makedonskega; od 335-323 vojni pohodi Aleksandra Makedonskega; 323 smrt Aleksandra in začetek borb med diadohi; 294 obleganje Aten in zavzetje mesta po Demetriju Poliorketu, kjer je imel Epikur priložnost, da v praksi izpriča svoj nauk, ravnodušno prenašajoč tedanje silno pomanjkanje, ki je zavladalo v Atenah (prim. Plutarh); okrog 277 ustalitev helenističnih monarhij; 270 smrt Epikura.

v Atene je živel Zenon v območju semitske in aramejske kulture in morda je tudi zavoljo tega dobil drugačen odnos do obstoječe družbe. Stoiki niso kazali individualističnih tendenc, niso zavračali potrebe in zahteve družbe, temveč so ji prišli na-proti, izoblikujoč svoj pojem skupnosti v smislu svetovljanstva, kozmopolitizma, ki se je prilagajal Aleksandrovi zamisli svetovne monarhije. Ko je postajal Rim gospodarski in kulturni center, je uvidel nujnost, da dobi stik s svojimi sosedi (nastane *ius gentium*), in osvojil si je miselnost stoe kot svojo državno filozofijo. To je nekaj primerov, kako je reševal tedaj aktualna vprašanja vodilni družbeni razred.

Povrnimo se k Epikuru²⁾. Iz ohranjenih fragmentov povzemamo, da je zavračal udeležbo pri državnih poslih, svetoval je μὴ πολιτεύεσθαι, znano je njegovo etično-politično geslo, „živi prikrito“ — λάθε βιώσας, se pravi: odmaknjen od javnega življenja, v družbi enako mislečih prijateljev; sem spada tudi njegovo prepričanje, da je mir najvišje dobro³⁾: mir tako rekoč po vsako ceno. Svoj beg od aktualnih vprašanj političnega in socialnega življenja je skušal Epikur tudi teoretično utemeljevati, in sicer s svojo klasifikacijo ugodja, kjer je od-kazal najvišje mesto ugodju ob notranjem miru brez vznemirjanja. To je bila utvara. Njegovo zadržanje namreč ni toliko izviralo iz teoretične analize ugodja, temveč je bilo predvsem

²⁾ Biografski podatki: Epikur se je rodil 342/41 na otoku Samu, oče mu je bil Neokles iz Aten, ki se je kot atenski kolonist naselil na Samu in je tu izvrševal poklic osnovnega učitelja. Živel je v skromnih razme-rah, znano je iz ohranjenega spisa njegovo lepo razmerje do matere. Že v mladosti se je seznanil s filozofijo, obiskoval šolo platonika Pamfila, ki pa ga ni zadovoljeval, pozneje se je seznanil z demokritskim naukom; 323/2 je bil v Atenah, da izpolni svojo vojaško obveznost, obenem je tu poslušal platonika Ksenokrata. Nato je poslušal demokritsko usmerjenega filozofa Navsifana, bil njegov pristaš, a se je ločil od njega; hotel je po-stati ustanovitelj lastne, nove filozofije. 311/10 je začel javno poučevati v Mitileni, v Lampsaku in končno v Atenah, kjer je ustanovil 307/6 šolo v „Vrtu“ in jo je vodil 36 let. L. 270 je umrl star 70 let. Pisal je zelo mnogo, a je izredno malo ohranjenega.

³⁾ Za rekonstrukcijo Epikurovih naukov so mi služila predvsem dela: H. Usener, *Epicurea* 1887; delo podaja ohranjene fragmente in 10. knjigo Diogena Laercija v novi recenziji.

A. Kochalsky, *Das Leben und die Lehre Epikurs*, Diogenes Laertius Buch X 1914 (s kritičnimi pripombami k tekstu).

W. Nestle, *Die Nachsokratiker III—IV*, 1922 (Uvod avtorja in fragmenti).

T. Petrovski, *Lucreti De rerum natura libri VI. Zv. II s tekstom Epikura* (10. knjiga Diog. Laert. in fragmenti) 1947 SSSR.

Th. Gomperz, *Neue Bruchstücke Epicurs ... Sitzungsberichte der Wiener Akad.* 1876.

V. Vogliano, *Epicuri et Epicurorum scripta in Herculaneis servata*, 1928.

Gnomologion Vat. Wiener Studien 1888—1890; o Epikurovem stališču do družbe in političnega delovanja govori n. pr. mesto pri Diog. Laert. X. 119. 120. 140; Plutarh, *De lat. viv.* 4, AV. Col. 31; Gnomolog itd.

posledica orisane viharne dobe, v kateri je živel. Vse drugače je bilo delovanje filozofov za razvijajoče se grške polis. Živahno so sodelovali pri državnem upravljanju, prevzemali so odgovorne naloge, ustanavljali so n. pr. grške kolonije, sodelovali pri zakonodaji itd.; delali so ne le dobro filozofijo, temveč tudi dobro politiko. Ta Epikuro nasprotna naravnost je izražena zlasti jasno v Demokritovih besedah: politika je največja umetnost, vredna, da se je človek uči in posveča njenim nalogam, saj prinaša v življenje veličino in sijaj⁴).

Epikurovo filozofijo bomo prav razumeli, če upoštevamo nadalje njeno pogojenost po filozofski tradiciji. Pristajal je na Demokritov atomizem in je s tem dajal prednost atomistični prirodni filozofiji pred Aristotelovim hilomorfizmom. Šel pa je preko Demokritovega nauka, in sicer v prirodni filozofiji kakor tudi v spoznavni teoriji. Značilno zanj je še, da je v mnogem sprejel nauk o ugodju, kot ga je razvila šola kirenaikov, vendar je v šel tudi tu svojo pot in je izdelal etiki širok psihološki temelj, ki je združeval velik del antične hedonike. Prav tako pomenljivo je Epikurovo odklonilno stališče do Platona in do Aristotela. Že iz navedenega vidimo, da njegovo razmišljanje ni bilo izolirano, ni stalo ob strani perečih vprašanj in rešitev grških filozofskih struj, temveč je bilo z njimi povezano, bodisi v smislu pristanka in nadaljnje zgradbe, bodisi v smislu kritike in odklonitve. Epikur se je čutil oznanjevalca nove filozofije in zato je odbijal napade sodobnikov, ki so označevali njegov nauk kot eklektičen v slabem pomenu te besede. Eden herkulanskih fragmentov se glasi: naziva eklektik (συντελεστής) ne zasluži tisti, ki zbere raztresene resnice, kjerkoli jih je mogel dobiti, in se potrudi, da jih spravi v harmonijo, temveč le oni, ki uči notranje si nasprotujoče, smiselno nezdružljive misli⁵). Epikurovemu razpravljanju je dajalo nadalje smer in obliko njegovo osebno zanimanje. Mislim predvsem na problem nujnosti in svobode, saj ga je prav to nasprotje močno razgibavalo, tako da je šel z originalno zamisljivo preko Demokrita in je izdelal osnovo, ki daje njegovi etiki in prirodni filozofiji svojstven značaj. Morda prihaja v njegovih nazorih do izraza celo njegova konstitucija: v odpadu bolečin je videl primer velikega ugodja; ali ne gre tu tudi za vrednotenje človeka, ki je bil dolgo in hudo bolan?

⁴) A. Sovrè, *Predsokratiki* (1946), str. 218, frg. 208; k temu še frg. 206: koristi države (polis) morajo biti vsakomur najvažnejša vseh zadev, da se bo dobro upravljala... Zakaj država (polis), ki se dobro vlada, je najboljšje jamstvo za napredek...; frg. 209: Če se kdo ne udeležuje javnega življenja, pride v slab glas, tudi če ne krade ali drugače greši; že Dikearh je opozarjal, da so prvi grški filozofi uspešno povezovali teoretično mišljenje s praktično političnim delovanjem, n. pr. Tales, Anaksimander, Parmenid, Zenon, Melisos itd. (Diog. Laert. I. 40).

⁵) Vol. Hercul. VI. I.

Kljub mnogim težavam, s katerimi se je Epikur boril, njegov življenski nazor ni pesimističen. Nasprotno: optimizem se kaže v njegovi osebni vedrini in ljubeznivosti, v prepričanju, da je življenje vredno naše ljubezni, v odklonitvi tedaj porajajočih se pesimističnih misli, da je za človeka pravzaprav najbolje ne biti rojen. In končno: Epikurova filozofija je izrazito prosvetljenska. Zelel je, naj bi znanstveno utemeljeni svetovni in življenski nazor odstranjeval mantiko in razne oblike verstva, ki jih je smatral za škodljive; hotel je človeka sprostiti od groze pred smrtjo in pred bogovi. Zato je nastopala njegova filozofija kot protitež proti številnim strujam porajajoče se helenistične mistike. Ljubil je svet in družbo prijateljev in je izklesal podobo modrega človeka, ki mu je uspelo, da je v tedaj danih težkih pogojih vendarle srečno živel.

Epikureizem se je pozneje širil tudi na rimskih tleh. Kakor poroča Cicero, so Rimljani radi prebirali epikurejske spise. Vodilno mesto gre nedvomno pesniškem delu Tita Lukrecija „De rerum natura“; pa tudi Horacovi osebni pogledi na svet in družbo so zajeti v mejah te filozofije, čeprav se je Horac včasih rad posluževal stoičnih naukov, namreč tedaj, ko je šel za tem, da daje rimski mladini spodbudne nasvete, da podpira ljudsko-vzgojna prizadevanja cesarja Avgusta in Mecenata v smislu znane formule „salus rei publicae suprema lex“. Horac je bil pač „eklektik“ v najboljšem pomenu te besede, v pomenu, kakor ga je določil prej omenjeni Epikurov fragment.

Filozofija Epikura vsebuje troje območij: kanoniko ali spoznavno teorijo, fiziko ali filozofijo prirode in etiko. Glavni poudarek je dajal etičnim vprašanjem, odkazal jim je v sistemu osrednje mesto, vtem ko sta mu spoznavna teorija in filozofija prirode priprava za etiko. Naloga prirodne filozofije je, da razlaga vse pojave v prirodi na naraven način, se pravi, iz prirode same, torej brez pritegnitve posebnih, višjih sil; že s tem pripravlja pot uspešni obdelavi etičnih vprašanj. Poleg tega je nakazal Epikur s svojo teorijo o gibanju atomov in njih deklinaciji možnost, da upravičeno smatramo človeško delovanje kot svobodno, namreč ne podrejeno višjim silam niti prirodnosti. To je eden specifičnih momentov njegove etike; pojasnjeval in utemeljeval ga je prav s pomočjo teorije o deklinaciji atoma.

OSNOVNE POSTAVKE EPIKUROVE ETIKE

1. Izhodišče za razpravljanje o etični problematiki je Epikurova ugotovitev, da je dobro, torej osnovni pojav npravstvenega življenja, tesno povezano z ugodjem (ἡδονή) in podobno: zlo z neugodjem; ni bil v antični filozofiji prvi, ki je opozarjal na to misel, sorodno pojmovanje dobimo že pri Protagori (Platon,

Protagoras 351—358). Dobro in zlo ali vrednote so torej posebni pojavi le v odnosu do emocij subjekta, niso pa posebne predmetnosti izven ali celo nad emotivnim dojemanjem subjekta. Vrednota je vedno le vrednota „za mene“, „za tebe“, „za koga“. S tem naukom je bila zavrnjena Platonova teorija vrednot „po sebi“, obveznih za vse. Epikur je utemeljeval svoje stališče takole: ugodje pove, kaj je naši naravi primerno, neugodje kaj ji je protivno; stremljenje po ugodju in odpor proti neugodju je nekaj elementarnega, česar ni potrebno posebej dokazovati, kar je tako rekoč pradejstvo, ki dobi svojo potrditev v celotnem življenju, saj iščejo vsa bitja od svojega rojstva naprej le ugodje in beže pred neugodjem in tako ravnaajo na podlagi nepodkupljive sodbe prirode. Ugodje je torej naravno stanje vsakega bitja, je najvišje dobro, najvišja vrednota (Diog. Laert. X. 128, 129. 137. 141; Epic. 62, 23. 43, 7. 63, 1 itd., zlasti spis „O najvišjem dobrem“).

2. Hedonizem Epikura. Etika ima po Epikuru nalogo, da omogoča spoznati pot do sreče, ki je cilj človekovega življenja. Epikur spada med velike predstavnike antične problematike o evdajmoniji. V čem obstoja sreča? V ugodju. Toda v katerem ugodju? Kot odgovor na to vprašanje je zasnoval nauk, ki je združeval v originalno celoto zaključke predstavnikov antične hedonike, zlasti Aristipa in njegove šole.

Učil je, da imamo različne vrste in različne stopnje ugodij. Začetek in korenina ugodja je v čutnosti. Čutno ugodje je prvotno, je osnova; sem spadajo ugodja ob okusih, gastronomska in spolna ugodja, ugodja ob zvokih, oblikah itd. Cenil je to vrsto ugodja in je menil, da ni „meso“ (σάρξ) vzrok velikega zla, temveč duša, če nespametno teži za trenutnimi dobrinami (Diog. Laert. X. 131. 132, 6; Epic. 120, 1. 120, 18. 121, 26 itd.).

Više kot telesno ugodje je postavil duhovno ugodje. Izrečno je to poudaril in mnogo je ohranjenih mest, ki povedo v različnih modifikacijah, da so mu bila tehtna, dragocena predvsem ugodja ob prijateljstvu, ugodja, ki jih rodi spoznanje, filozofski razgovori, notranja rast človeka in umetnost, ne pa ugodja „požrešnikov“, kakor so tolmačili njegov nauk nekateri nevedneži in zlohotni nasprotniki (Diog. Laert. X. 22, 119, 137. 143. 132. 145. 148. 121; Epic. 16. 143. 65.). Tudi v fragmentih njegovih učencev, prav do Diogena iz Oinoande, dobimo to za epikurejce pomembno prepričanje. Zato niso upravičeni očitki tistih, ki prikazujejo njegov nauk v luči grobih telesnih užitkov. Epikur je imel izredno mnogo sovražno razpoloženih nasprotnikov, zlasti med stoiki, ki so njegovo filozofijo temeljito oklevetali in prav tako njegovo osebo in njegovo življenje⁶⁾; Dio-

⁶⁾ Kljub temu dobimo nekaj pravičnih ocenitev n. pr. pri Ciceronu; De fin. II. 25; pri Seneki, De vit. beat. 13.

gen Laercij tem vplivom ni podlegel. Iz prej navedenega pa lahko zaključimo, da so bili epikurejci občutljivi za doživljanje subtilnih vrednot.

Obravnaval je tudi vprašanje, kako naj vrednotimo ugodje trenutka in trajno ugodje; prednost je dajal trajnim ugodjem, ki jih moremo ohraniti tako rekoč za vse življenje (Diog. Laert. X. 148 itd.). Nadalje je razlikoval med ugodjem ob gibanju (ἡδονὴ κατὰ κίνησιν), kjer gre za utešitev kakega hrepenenja, in ugodjem ob stanju miru (καταστηματικὴ ἡδονή: Diog. Laert. X. 136.). To mu je bil najvišji užitek in primerjal ga je s sončno vedrino nebesa in tišino morja. Tu se je oddaljil od Aristipa, ki je menil, da sproži najvišje ugodje zmerno gibanje, rahlo vznemirjenje, podobno nežnemu vetru, ne viharju in prav tako ne popolni tišini (Eusebij, Praep. XIV). Iz podanega sledi, da je Epikur združeval v sistem ugotovitve, do katerih so prihajali v šoli kirenaikov, in sicer jih je združil v tem smislu: ni dajal prednosti telesnemu ugodju, temveč kakor Armikeris duhovnemu; ne trenutnemu ugodju, temveč kakor Theodoros trajnemu; ne ugodju ob tem ali onem zadovoljstvu, temveč kakor Hege-sias ugodju ob notranjem miru brez vznemirjenja. Seveda je šel Epikur v svoji hedoniki tudi preko teh postavk. Kot cilj srečnega življenja je postavil stanje brez telesnih bolečin, ἀπονία, in stanje brez duševnih bolečin ali neskajen notranji mir, ἀταραξία (prim. Diog. Laert. X. 128, 139, 131, 144, Epic. 64. 75.). Pozneje bomo videli, da ima beseda ataraksija v Epikurovi etiki še širši pomen.

Čim več ugodja! Kljub temu za epikureizem značilnemu imperativu ne bi bilo prav, če bi menili, da se je treba odločati vedno in povsod za ugodje in zavračati vsako neugodje. So vrste in stopnje ugodij. Epikur in njegovi pristaši so dajali velik pomen pravilnemu presojanju ugodij in vrednot po njih bistvu in posledicah. Od tod se je razvila tako imenovana umetnost merjenja (συμμέτρησις), ki spominja na Protagorovo μετρητικὴ τέχνη; n. pr. pravilno je, da se odpovem trenutnemu užitku, če izvirajo iz njega intenzivna neugodja, prav je, da sprejemam bolečine in neprilike, če končno sledi iz njih veliko ugodje (Diog. Laert. X. 129. 130. Epic. 63, 5 itd.) Na ta način je etika postala umetnost življenja, razvijajoča se na temelju pravilnega poznanja in ocenjevanja pogojev in ciljev življenja.

3. Epikurova etika ima še druge zanimive poteze. Sem spada zahtevk po pravi meri, modri omejitvi. Epikur je s tem pristajal na staro geslo (μέσος), ki ga je antična etika obdelala v različnih modifikacijah (prim. zlasti nauke Demokrita, Platona, Aristotela). V smislu prave mere je svaril pred pohlepom po bogastvu, češ komur je dovolj premalo, temu nič ne bo dovolj (Ep. 144, 39 itd.), bil pa je obenem prepričan, da rešitve tega vprašanja tudi skrajno nasprotje (uboštvo) ne da, pač pa

omejeno premoženje, ki je naravno stanje in je razmeroma lahko dosegljivo (Diog. Laert. X. 119. 120. itd.).

Epikurova etika daje pravila ali smernice za uspešno življenje in v mnogem se tu priporoča zmernost, modra omejitve kot pot do sreče⁷⁾. Specifično epikurejski prizvok pa je dobil nauk o modri omejitvi v zvezi z analizo ugodja, iz katere je sledilo, da je omejitev za pravo uživanje neobhodno potrebna. Zahtevek zlate sredine (*aurea mediocritas*) se pojavlja tudi v drugih epikurejsko usmerjenih spisih, vzemimo le Horacov nasvet: drži se v vsem prave mere, celo tedaj, ko se prizadevaš za krepost (Epist. I 6.). V teh spisih je mnogo mest, kjer se priporoča v raznoterih oblikah preprosto življenje, odgovarja-joče načelu modre omejitve.

Ko karakteriziramo Epikurovo etiko, moramo še poudariti, da je visoko cenil neodvisnost človeka, njegovo osebno sproščenost; lahko celo trdimo, da mu je bila pogoj za umetnost življenja, za nravstveni značaj dejanj. Jasno je, da je vprašanje sproščenosti povezano z vprašanjem modre omejitve. Kaj pomeni pri Epikuru zahtevek sproščenosti? Diogen Laercij (X. 130) poroča, da je bila za Epikura samodovoljnost velika dobrina, ne v tem smislu, da bi se morali vedno zadovoljevati z malimi potrebami, s skromnimi živlenskimi razmerami, pač pa zavoljo tega, ker nas naredi sposobne zadovoljiti se z malim tedaj, kadar nimamo veliko; tako razpoloženje ustvarja obenem najboljše pogoje, da smo sposobni uživati tudi izobilje, razkošje (Epic. 63, 16). Skromnost torej po njem ne izključuje razkošja. Začutil je, da je predvsem dragocena pripravljenost za eno in za drugo: za uživanje in za omejitev uživanja. Tako pripravljenost doseže, kdor je neodvisen: neodvisen ne le od vnanjih razmer (n. pr. razkošje najbolj uživa tisti, ki ga ne rabi: istotam), prav tako od lastnih poželenj, od afektov, strasti in končno od družbe, njenih prepričanj in vrednotenj; sem spada neodvisnost nasproti javnemu mnenju, od stremljenja po družbenem ugledu, časti, neodvisnost glede na grozo pred smrtjo in bogovi, ki preprečuje vedro življenje. Uvodoma je že bilo nakazano, kaj ga je nagibalo, da je smatral za potrebno osvobajati se tudi od družbe. Zahtevano neodvisnost dosegamo s pomočjo razuma, uvidevanja, spoznavanja, ki nas usposablja, da svoje nagnonske reakcije omejimo, jim odkazemo pravo mesto. V tem smislu pripelje spoznavanje k evdajmoniji, posega torej v jedro etične problematike. Tudi s te strani je vidno, kako je Epikur odkazal spoznavni funkciji vendarle važno vlogo.

⁷⁾ Zahteve po pravi meri ne dobimo le v antičnih etičnih nazorih, pravtako v antični umetnosti. Za pravilnost te postavke je govorila praksa življenja sama, dnevne življenjske izkušnje; seveda je imelo vse to svoj smisel predvsem za življenje svobodnega Grka, torej za Grka vrhne družbene plasti, ki si je urejal življenje po svoji zamisli in odločitvi, ne pa za sužnja; vodilni etični nazori te plasti so bili drugačni.

Nauk o neodvisnosti in sproščenosti osebe zopet ni le posebnost Epikurove etike; javlja se v prizadevanju mnogih antičnih filozofov, dasi seveda ne v enakem pomenu. Morda je najbolj zanimiva primerjava z nazori kinikov in kirenaikov. Iz poročila Diogena Laercija vemo, da so kiniki ostro zavračali hedonizem. Antisten je celo izjavil: „Ljubše bi mi bilo biti blazen kakor stremeti po ugodju“. Težnja po ugodju jim torej ni bila nekaj osnovnega, naravnega, temveč bolezen, in sicer nevarna bolezen. Bili so mnenja, da je najbolje biti tako rekoč brez potreb, odreči se vsakemu ugodju, zaničevati ga. V soglasju s tem so živeli v najskromnejših razmerah, skromnosti niso poznali mejá, pogosto so prosjačili. Tudi oni so želeli doseči notranjo sproščenost, toda menili so, da si jo morejo priboriti le na ta način, da svoja poželenja, afekte in strasti zatro, uničijo, izločijo iz duše. Zato pomeni kinikom mir duše toliko kot neobčutljivo dušo, otrplo, odrevenelo. S tem se Epikur ni strinjal. Izrečno je povedal, da njemu mir duše ne sovпада z otrplo dušo (Gnomolog), ugotovil je, da ima tudi skromnost svoje meje (istotam) in da moder človek ne bo živel kot kinik, ne bo prosjačil (Diog. Laert. X. 119). Epikur torej ni bil kinični asket, dosti bližji mu je bil Aristip. Po Aristipu je sproščen tisti, ki ugodje obvlada, ne kdor se mu odpove in ga zatre po vzoru kinikov: ugodje obvladati in ne biti od njega obvladan, to je najboljše (Diog. Laert. II. 75); sproščen je tisti, ki je gospodar svojega doživljanja. Na razpolago nam je mnogo anekdot iz njegovega življenja, ki zelo nazorno prikazujejo njegov nauk. In podobno je bilo stališče Epikura, kakor kažejo navedeni fragmenti.

(Nadaljevanje sledi.)

RÉSUMÉ

Alma Sodnik-Zupanec: L'ÉTHIQUE D'ÉPICTÈTE

Dans ce traité, l'auteur analyse la doctrine éthique d'Épicure dans toutes les variétés de ses rapports philosophiques et essaie d'interpréter à la lumière de l'entière structure sociale de l'époque où il vécut. L'auteur s'occupe particulièrement des préceptes de la juste mesure, de la limitation sage et de la liberté intérieure de l'individu. L'auteur compare le concept de la liberté intérieure chez Épicure avec celui des cyniques et des cyrénaïques et arrive à la conclusion suivante: la paix de l'âme (l'ataraxie) ne signifie pas, chez Épicure, seulement un état d'âme sans trouble (analogie de : aponie), mais aussi la paix résultant d'une âme sensible, et non pas d'une âme raidie, durcie, combinée avec une jouissance spirituellement libre qui est la manifestation d'une personnalité souveraine. C'est justement par cette conception de la paix de l'âme que la doctrine d'Épicure diffère des idées éthiques des stoïciens. (A suivre).